

O své poslední cestě po Izraeli a úctě českých Židů k TGM píše pro naše čtenáře objevené pojednání Jitka Radkovičová.

ČESKOSLOVENSKO POD PALMAMI ANEB S MASARYKEM PO IZRAELI

Motto:

Tomáš G. Masaryk: „Mnoho bojů jsem vedl, ale boj proti antisemitismu mě stál nejvíce úsilí, nejvíce času a největší duševní vypětí.“

Krátký turistický exkurz

Do Izraele jsem se v krátké době vypravila už potřetí: mapuji prvorepubliková židovská mládežnická hnutí, která kromě sionismu akceptovala jako výchovný směr částečně také skauting. Adekvátní dokumenty k tomuto tématu jsou k nalezení v různých archivech po celé zemi izraelské, a tak nezbyvalo, než se za nimi vydat.

Tato cesta na rozdíl od cest předchozích byla vedena snahou více si všimnout míst spojených s působením a vlivem prvního československého prezidenta v nádherné izraelské zemi. Skutečnost předčila očekávání. Na Masaryka zde totiž člověk narazí i tam, kde by to nejméně čekal. Třeba uprostřed lesa, o kterém posléze zjistí, že nese jeho jméno – a pak v kibucu ležícím poblíž najde potomky těch, kteří les zakládali... Tato setkání jsou poetická i dojemná zároveň.

Masaryk je v Izraeli značně populární, což dokládá fakt, že kromě ulic a náměstí v devíti městech, jako jsou Jeruzalém, Tel Aviv, Haifa, Kfar Saba, Lod, Netanya, Petach Tikva, Be'er Ševa, Naharia a Bat Yam, je po něm pojmenována také vesnice – Kfar Masaryk v Severním distriktu, a jeho jméno nese již zmíněný les poblíž osady Sarid, vysazený v roce 1930.

Náměstí T. G. Masaryka v Haifě
(zdroj: fotoarchiv PhDr. Zbyňka Taranta, Ph.D.)

Společný osud?

V začátcích zcela jistě: snaha o nezávislost českého národa a na straně druhé snaha o vytvoření židovské národní domoviny nesly určité společné znaky: v obou případech bylo nutné porazit centrální mocnosti. Zatímco Masaryk organizoval československé legie, prosadili sionisté vznik Židovské legie, která v dobách 1. světové války bojovala pod britským velením proti Turkům v Palestině. Později se cesty obou států rozešly, vzájemné sympatie ale přetrvaly dodnes.

Kořeny Masarykova vztahu k Židům sahají do období tzv. hilsneriády, kdy byl v roce 1899 z rituální vraždy obviněn Žid Leopold Hilsner a následný antisemitský proces doložil hloubku předsudků zakořeněných ve většinové společnosti. Masaryk neváhal vystoupit na Hilsnerovu obranu. O řadu let později pak v rozhodující době vlivní sionisté v Americe, majíce na paměti Masarykův zásadový postoj, napomohli československé věci: podpořili plán vzniku republiky u nejvyšších míst americké administrativy.

Vývoj vzájemných vztahů

Po vzniku Československa se Masaryk zasadil o uplatnění židovských práv a opakovaně se vyslovoval ve prospěch sionismu. Bezprecedentní čin, jakým bylo uznání židovské národnosti v nové československé ústavě z roku 1920, signalizoval, že nejde o pouhé zajištění náboženské plurality, nýbrž o zakotvení samostatné židovské národnostní entity. Stali jsme se tak prvním státem na světě, ve kterém byla židovské minoritě oficiálně uznána existence tímto způsobem. Čestné prvenství...

Už v roce 1926 otevřelo Československo svůj konzulát v Jeruzalémě a následovaly další kroky. V dubnu 1927 bylo

Prezident na nádvoří knihovny Hebrejské univerzity v doprovodu ředitele knihovny, pražského rodáka H. Bergmanna, a českého konzula V. Friče
(zdroj: Židovské zprávy, roč. 10, č. 17, 22. 4. 1927)

Masarykovi 77 let a vydal se na svou první delší zámořskou cestu – do mandátní Palestiny, spravované Brity. Spolu s dcerou Alicí navštívil toto území jako první hlava státu po 1. světové válce. Během cesty navštívil Tel Aviv, Hebrejskou univerzitu v Jeruzalémě, zdejší Národní knihovnu a kibucy Bet Alfa, Ejn Charod a Tel Josef, na jejichž založení se spolupodíleli Čechoslováci.¹⁾

Vydat se po stopách této Masarykovy cesty jsem v úmyslu neměla, chtěla jsem se nicméně podívat na les nescoucí jeho jméno. Když roku 1930 brněnský sjezd českých sionistů rozhodl o vyhlášení sbírky ve prospěch výsadby lesa v Palestině, uplynulo od vyhlášení do založení pouhých šest týdnů a plán byl realizován. Prostředky na něj sbírali také českoslovenští Židé. Zahajovacího ceremoniálu se kromě palestinských sionistů zúčastnili i zástupci československého konzulátu. Sbírkou na tzv. stromkové dary měly ostatně dlouhou tradici: odkazovaly na nutnost zalesnění Palestiny jako nového domova židovského národa.

Zastavila jsem se v blízkém kibucu Sarid, který spoluzakládali Čechoslováci ze sionistické skupiny Bibracha. V místním archivu jsem narazila na něco, co na českou přítomnost v těchto místech ukázalo víc než ten nejlepší dokument: archivářka Ayelet Karu Rosen, představující třetí generaci původních osadníků, „vystříhla“ českou lidovou písničku „Ej padá, padá rosička“ s takovým elánem, že mně vyrazila dech. A o kibucnících českého původu, na které si pamatovala, hovořila s velkou láskou.

Les T. G. Masaryka 85 let let po založení
(zdroj: fotoarchiv autorky)

Kfar Masaryk rok po založení (1941) a
v současnosti
(zdroj: archiv kibucu Kfar Masaryk; foto-
archiv autorky)

Kfar Masaryk

Ze současnosti se ale ještě na chvíli vraťme do historie: v roce 85. narozenin T. G. Masaryka (1935) jej městská rada v Tel Avivu jmenovala čestným občanem. O rok dříve, na XI. sjezdu Československého sionistického svazu, padl návrh na založení osady v Palestině, která ponese jeho jméno. Jak velká to byla pocta si uvědomíme v okamžiku, kdy zjistíme, že ve stejné době zde pouze jediný státník nežidovského původu měl tu čest: lord Arthur Balfour²⁾, po kterém byla pojmenována osada u města Afula – Balfouria.

Základní kámen kibucu Kfar Masaryk v místech, kde se nachází dnes, byl položen 14. března 1940; založení ale předcházela dlouhý příběh osadníků, kteří se už v roce 1932 usadili ve městě Petach Tikva, po roce svoje působiště přesunuli do Haify, ještě později do městečka Kyriat Chaim a teprve v roce 1940 byl kibuc přestěhován na dnešní místo a přejmenován na Kfar Masaryk.

Také ve Kfar Masaryk mě vítali archiváři, díky kterým se dostávám k velmi vzácným dokumentům. Trochu se mně chvěly ruce, když jsem v zakládající listině kibucu četla: [kibuc byl po TGM pojmenován] „na znamení úcty k jeho osobnosti, jeho humanismu, k jeho boji za pravdu, za osvobození národů a z vděčnosti za jeho podporu svobody Izraele“. Procházíme pak osadou a dostáváme se k památníku TGM Jad Masaryk, založeném sdružením stejného jména³⁾. Místnost částečně navozuje atmosféru pohnutých dob Československa. U Masarykovy fotografie kromě jiného čteme: „Pravda vítězí. Neztrácíme víru, že se jednou zločinný režim zhroutí a poselství svobody prozáří cesty člověka. 90 let od narození TGM. V den, od kterého kibuc nese jeho jméno, jsou již Čechy obsazené

nacisty – je březen 1940.“ Běhá z toho mráz po zádech.

Spríznění dějinami

Pro židovskou populaci předválečného Československa byl příznačný trvalý příklon k demokratickým ideím, které Masarykův režim představoval. A když tento režim umíral téměř současně se svým prezidentem, zaznívala slova odhodlání bránit jeho principy. Židé nad Masarykovou rakví slibovali věrnost zásadám lidství, demokracie a pravdy: „Zástupci našeho hnutí sklonili v pokoře modrobílý prapor... Náš slib není jenom slibem Masarykovu programu – budeme plnit jeho odkaz do posledního písmene a usilovat o to, aby jeho duch a myšlení věčně žily v židovském národě...“⁴).

Profesor T. G. Masaryk, první prezident ČSR. V den, od kterého kibuc nese jeho jméno, jsou již Češi obsazeni nacisty... (zdroj: památník Yad Masaryk, Kfar Masaryk)

Přátelé ve Kfar Masaryk pracují ve zdejších archivu jako dobrovolníci. Uprostřed autorka článku (zdroj: fotoarchiv autorky)

Stranou nezůstávala ani mládež: součástí slibu věrnosti republice, skládaném v červnu 1938 členy Makabi Hacair, sionistické organizace nesoucí prvky skautingu, jsou slova: „Slibujeme na svoji čest a svědomí, že zůstaneme vždy a všude věrni republice Československé, že budeme zachovávat všechny její zákony a nařízení a bránit její celistvost a demokratické zřízení [...]“⁵). Mladí Židé chtěli přinést Československu všechny oběti a byli připraveni hájit jeho nedotknutelnost do poslední kapky krve. Ozvěny toho postoje jsou ostatně mezi československými Izraelci patrné

dosud navzdory skutečnosti, kterou představovalo problematické údobí tzv. Druhé republiky v česko-židovských vztazích.

Samostatnou kapitolou, kterou rozsah tohoto článku neumožňuje, je československá podpora Izraeli, bojujícího v roce 1948 svoji první bitvu o nezávislost. Mnozí historici tvrdí, že bez československých zbraní by existence státu Izrael nebyla možná. Nejsem vojenský expert, takže to nedokážu posoudit. Nicméně samotný fakt dodávky zbraní i umožnění výcviku příštích vojáků Izraele je do dnešních dnů kvitován s uznáním.

Závěrem

To, co následovalo po převzetí moci komunisty, nepředstavuje slavnou kapitolu dějin vzájemných vztahů mezi oběma státy. Ono „stmívání“ vyvrcholilo přerušením diplomatických styků po tzv. Šestidenní válce v roce 1967 a československá reputace byla napravena až po roce 1989, kdy jedna z prvních zahraničních cest prezidenta Václava Havla – v dubnu 1990 – vedla právě do Izraele. S potěšením však lze pozorovat, že Češi mají dodnes mezi současnou židovskou populací vysoké renomé. Není pochyb o tom, že velkou zásluhu na této skutečnosti má především první československý prezident, a, jak říkají Židé, budiž za to jeho jméno pochváleno...

Jitka Radkovičová

překlady z hebrejštiny: Jiří Pokorný,
Husitská teologická fakulta

- 1) *Židovské zprávy*, roč. 10, č. 17, 22. 4. 1927
- 2) Arthur J. Balfour (1848–1930). *Britský politik, autor tzv. Balfourovy deklarace, podporující zřízení židovské národní domoviny v Palestině*
- 3) *Amutat Jad T. G. Masaryk, tj. Sdružení památníku T. G. Masaryka*
- 4) *Hamakabi, věstník svazu Makabi v ČSR*, č. 16, 24. 9. 1937
- 5) *Židovské noviny*, roč. 1, č. 4, 10. 6. 1938